

KONUŞMA EĞİTİMİ BAĞLAMINDA TANSEL MASALLARI VE SÖYLEM BELİRLEYİCİLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

A Research on Tansel's Tales and Discourse Makers in The Context of Speaking Education

Gönderim Tarihi: 09.11.2016

Kabul Tarihi: 22.06.2017

Mehmet Ali BAHAR*

ÖZ: Yazın metinlerinde söylem belirleyicilerinden ustaca yararlanılması okurların bu konuda farkındalıklarının gelişmesine ve dolayısıyla konuşma becerisinin olgunlaşmasına katkı sağlayabilir. Bu çalışmada Tansel tarafından derlenen ve yeniden düzenlemeyle okurlara sunulan beş masalda geçen söylem belirleyicileri ve söylemdeki işlevlerini saptamak amaçlanmıştır. Betimsel çözümlemeyle gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda ulaşılan bulgular, incelenen masalarda çok çeşitli ve işlevli söylem belirleyicisi kullanımı olduğunu göstermektedir. Böylelikle Tansel masallarının konuşma eğitimi alanında söylem belirleyicileriyle ilgili farkındalık oluşmasına katkı sağlar nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Konuşma Eğitimi, Söylem Belirleyicileri, Farkındalık.

ABSTRACT: The exertion of discourse makers with properly on literary texts can contribute to readers' awareness of discourse makers using at their own speaking, thus and so development of speaking ability. The aim of present study was to determine which discourse makers are used and what is their discourse functions in five tales that are compiled and reconstituted by Tansel. According to descriptive analysis findings there is a wide variety of using the multifunctional discourse makers in this tales. Results showed that Tansel's tales can support the speaking ability and awareness about discourse makers' construction.

Keywords: Speaking Education, Discourse Makers, Awareness.

GİRİŞ

Söylem belirleyicilerinin özellikle konuşma dilinde yaygın olarak kullandığı ve anlam bilim, kullanım bilim açısından oldukça önemli olduğu (Tay, 2011:

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi/Gazi Eğitim Fakültesi/Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı/ Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, mehmetalibahar@outlook.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0003-4193-4515

3111; Silva, 2006:2188), konuşma örgesini ve bağdaşıklığını sağlayan dil bilimsel unsurlar arasında yer aldığı bilinmektedir (Schiffrin, 1987: 40'tan akt. Escalera, 2009:2481). Ne var ki alan yazında bu terimin üzerinde uzlaşıya varılan bir tanımı yoktur. Hatta Silva (2006)'ya göre bu konuda alan yazında tam bir "paradoks" olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır (2188). Bu paradoksun oluşmasına söylem belirleyicilerinin "belirginlik/ayırıcılık" veya "argümantasyon" gibi birbirinden çok farklı yaklaşımlar kapsamında ele alınışı; ses bilim, metin dil bilim, betimleyici dil bilgisi gibi farklı disiplinlerde incelenişi (Borderia, 2008) ve kendi tabiatlarındaki karmaşık yapı yol açmıştır.

Ülkemizde de söylem belirleyicileriyle ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmaların çoğunda da yurt dışındaki gibi çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlardan her biri, beraberinde yeni bir terim önerisi getirmiş ve bu konuyla ilgili birbiriyle çelişen düşüncelere yenilerini eklemiştir. Sözelimi Günay (2002: 16) ve Vardar (1998: 189)'a göre dilde tek başına kullanıldıklarında bir anlamı olmayan ama bağlam ve/veya söylem içinde belirli anlamlar kazanan çeşitli sözlere "*sözceleme belirleyicileri*" veya "*söylemsel ögeler*" adı verilir. Yahut aynı kavram, bazı araştırmalarda "*bağlaçlar ve ünlemler*" (Korkmaz, 2007), "*tümce dışı unsurlar*" ve "*bağlama edatı*" (Karahana, 2005) veya "*değişik anlatım kalıpları*" (Aksan, 2009) adlarıyla anılmaktadır.

Aslında hem ülkemizde hem de yurt dışında bu konuyla ilgili gözlenen bütün bu karmaşanın çıkış noktası, 1980'lere kadar Avrupalı dil bilimcilerin "*bağlayıcılar*" olarak adlandırdığı terime Amerikalı dil bilimci Schiffrin'in 1987'de "*söylem belirleyicileri*" adını önermesi ve ardından bunun yaygınlaşmasıdır (Borderia, 2008: 1413). O tarihten bu yana bu türden sözlerin terimselleştirmeye ilgili tartışmalar alan yazındaki en popüler konulardan biri olagelmıştır. Bu nedenle ilgili söz birimlerinin hangi adla anılacağı bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuş, çalışmada "*söylem belirleyicileri*" adı kullanılmıştır.

Kaldı ki bu konuda yaşanan tek sorun adlandırma ile sınırlı değildir, bu sözlerin içeriğiyle ilgili de birtakım anlaşmazlıklar vardır. Öyle ki bu konudaki anlaşmazlıklar, söylem belirleyicisinin varoluşsal özelliklerine dahi kuşkuyla yaklaşılmaya neden olmaktadır. Nitekim Borderia (2008), söylem belirleyicilerine eleştirel bir bakış ortaya koyduğu çalışmasında bu türden sözlerin gerçekten var olup olmadığını dil bilimsel belirginlik kuramı çerçevesinde ele alır, bilişselci bakış açısında söylem belirleyicileriyle ilgili araştırmaların kuşkuyla karşılandığını ve Blakemore (2002)'un söylem belirleyicisi kavramı yerine "*söylem bağlayıcıları*"'nı terimini önerdiğini bildirdikten sonra araştırmacının bu konuda öbeleme, paradigma oluşturma, yazınsal ve eğretilmeli dildeki anlam ilişkilerini kurma amacıyla gerçekleştirilen yayınları izlemeye değer görmediğini aktarır. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere söylem belirleyicileri-

le ilgili çalışanlar arasındaki uzlaşmazlık o kadar derindir ki pozitif bilimlerde olduğu gibi biri deneyci, diğeri kuramcı iki grup oluşmuştur ve aralarındaki ayrışma nitelikli bir çalışma ortaya koymayı engelleyecek kadar büyük bir uçuruma dönüşmüştür (Borderia, 2008). Bu gerekçelerle bu çalışmada alan yazında söylem belirleyicilerinin içeriğiyle ilgili yürütülen tartışmalara ayrıntılı olarak girilmemiş, söylem belirleyicileri terimiyle sözcelemde kullanılan “ancak”, “o değil de...”, “meğer”, “öyle mi”, “eh işte”, “bilmem ki”, “yetmedi...”, “hımmmm”, “bunun yanı sıra”, “ama”, “üstelik”, “tamam”, “yani” “gerçekten de” vb. sözlerin kastedildiği belirtilmekle yetinilmiştir.

Birçok araştırmacı bu sözlerin işlevlerini aşağıdaki gibi sıralamaktadırlar (Tay, 2011:311-312):

- Dinleyicilerin dikkatini özel bir noktaya çekme,
- Konuşu akışını düzenleme,
- Çıkarımsal aşamaları gösterme,
- Karmaşık bir konuda düzenli bir anlatım şeması oluşturma,
- Dinleyicilerle etkileşim için rehberlik etme.

Ayrıca Schiffrin (1987) söylem belirleyicilerinin konuşmaya dirilik kattığını, sözlük anlamının dışına çıkabilen bir esneklikte olduğunu belirtir ve söylem belirleyicisi olarak ele alınan sözlerin şu niteliklerden en az birine sahip olduğunu dile getirir:

- Değiştirebilme: Akış değişiklikleri yapabilir. Konuşmadaki dönüşleri kurgulayabilir.
- Eylemsellik: Bir başkasının veya kişinin kendi davranışının farkında olarak davranışın başarıyla tamamlanmasına veya denetlenmesine yardım edebilir.
- Düşünsellik: Düşünceler arasındaki bağı düzenleyebilir ve bunları gösterebilir.
- Katılım: Konuşma sırasındaki dinleyici ve konuşucu rollerinin değiştirilmesinde kullanılabilir.
- Bilgi Yönetimi: Konuşmacının sözlerini dinleyicilerinin anlayabileceği biçimde sunmasına yardım edebilir.

Söylem belirleyicilerinin alan yazında üzerinde durulan önemli özelliklerinden biri de bağdaşıklığı desteklemesidir. Bağdaşıklık, Günay (2007: 71) tarafından “bir anlatının metin olmasını sağlayan, metin içi ilişkileri kuran, dille ilgili özelliklerin tümünü belirten bir kavram” olarak tanımlanan metinsellik özelliklerinden biridir ve bağlama öğelerinden biri veya birçoğunun kullanılmasıyla

oluşur. Bu bağlama ögeleri arasındaki ilişki ile metnin tutarlılığına da katkı sağlanır. Ayrıca bağdaşıklık, bir anlatıyı metne dönüştüren en önemli unsurlardan biridir ve yetkin bir kullanımda anlatımı gereksiz uzatmalardan, yinelemelerden arındırarak tekdüzelikten kurtarmakta; birbiriyle bağlantılı bilgilerin her seferinde açıklanması gereksinimini azaltmakta; tümce, tümceler arası, paragraflar ve hatta metinler arasında bağlantılar kurulmasına ve bu bağlantıların netleştirilmesine katkıda bulunmakta, okuyucu/dinleyicinin bilincini anlatılmayanları bulmaya yönlendirmekte ve anlatımın anlaşılabilirliğini arttırmaktadır (Can, 2014: 205-206).

Kuşkusuz ki bağdaşıklık için dile getirilen bu düşünceler, söylem belirleyicileri için de geçerlidir. Bireylerin gerek günlük konuşmalarında gerekse çalışma yaşamında söylem belirleyicilerinden yararlanmadaki başarıları, anlatılarının bağdaşıklıkını sağlama noktasında büyük bir öneme sahiptir.

Söylem belirleyicileriyle ilgili ülkemizde gerçekleştirilen deneysel çalışmalara ses bilim alanında çeşitli söylem belirleyicilerinin farklı bağlamlarda bürünsel görünümünden kaynaklanan anlam özellikleriyle ilgili Özcan (2014), Esmer (2009), Uçar (2005) gibi araştırmacılar tarafından yapılan araştırmalar örnek gösterilebilir. Bu araştırmalarda Özcan (2014) “neyse” söylem belirleyicisini derlem tabanlı olarak incelerken; Esmer (2009) “ki”, Uçar (2005) ise “işte” söylem belirleyicilerini bürünsel özellikleri açısından ele almışlardır. Bu çalışmalar, söylem belirleyicileri kullanım bilgisini geliştirmeye yönelik konuşma eğitimi etkinliklerine ele aldıkları söz yapılarıyla ilgili metin dil bilimsel bakımdan temel bilgi sunmaktadır.

Ülkemizde gerçekleştirilen eğitim araştırmalarında söylem belirleyicileri yalnızca yazma eğitimiyle ilişkilendirildiği, genelde öğrencilerin yazılı anlatımlarında metinsel bağdaşıklık ve bağlama ögelerini kullanma durumlarının betimlendiği görülmektedir. Bu çalışmalara Keçik (1992), Ruhi (1994), Çelikpazu (2006), Sallabaş (2007), Ayaz (2007), Büyükkiz (2007), Göçer (2010), Kırbas (2008), Lülecı (2010), Ülper (2011), Can (2012) ve Seçkin, vd. (2014) örnek verilebilir.

Oysaki bağlama ögelerinden etkin bir biçimde yararlanma yazılı anlatımda olduğu kadar sözlü anlatım açısından da kritik bir değer taşır. Nitekim Furman ve Özyürek (2007), Türk çocuk ve yetişkinlerin söylem belirleyicilerini kullanma durumlarını gelişimsel olarak ele almıştır. Araştırmacılar, 60 çocuk ve 20 yetişkinden oluşan bir araştırma grubunun söylem belirleyicilerinden “şey”, “yani”, “işte”yi kullanma sıklığı ve bu sözlere yükledikleri anlamsal işlevler açısından yaşa göre anlamlı derecede birbirinden ayrıştıklarını saptamıştır. Ayrıca araştırma bulguları “şey”in çocuklar tarafından farklı bilgi durumlarını aktaran, çoklu etkileşimsel katılım çerçeveleri sunan “yani” ve “işte”den daha önce edinildiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra çalışmaya katılan 9 yaşında-

ki çocukların 3 ve 5 yaşındakilere göre daha karmaşık söylem belirleyicilerine konuşmalarında yer verdikleri de belirlenmiştir.

Yüzeysel bir üstçözümlemeyle de görüleceği üzere söylem belirleyicileriyle ilgili yapılan araştırmaların üç ana ulamda ele alınması olasıdır: yazılı anlatımda kullanım sıklığı; bürünsel özellikleri, yaşlara göre edinimi ve iletişime yansıtılması.

Hâlbuki söylem belirleyicilerinin konuşma eğitimine katkıları da irdelenmeli, çocuk edebiyatı ürünlerinde hangi söylem belirleyicilerinden ne oranda ve hangi işlevleri öncelenerek yararlanıldığı sorusu ivedilikle gündeme getirilmelidir. Böylece çocuk edebiyatı ürünlerinin konuşma becerisi yeterliliklerinden biri sayılabilecek söylem belirleyicilerini edinme, etkili bir biçimde kullanma ve varsıl bir söylem belirleyicisi birikimine sahip olma gibi konularda çocukları destekleyebilme gücü incelenebilir.

Konuşma Eğitiminde Söylem Belirleyicileri ve Farkındalık

Dil ile eşdeğer olan konuşma yeteneği (Aksan, 2007: 11), MEB (2006:6) tarafından *“bireyin sosyal hayatında iletişim kurmasını, bilgi ve birikimlerini paylaşmasını, duygu, düşünce, hayal ve gözlemlerini ifade etmesini sağlayan en etkili araç”* olarak tanımlanmaktadır.

Konuşma eğitimi ana dili eğitiminin asli alanlarından biridir ve demokratik toplumlarda konuşma hem bir hak hem de bir sorumluluk olarak ele alınmakta ve ilköğretim okulları da doğumdan kısa bir süre sonra kazanılan bu becerinin geliştirilmesi, etkili bir iletişim aracı olarak kullanılması açısından son derece önemli görülmektedir (Akyol, 2013: 23). Zira ancak bu şekilde bireyin sosyalleşmesine yardımcı olunabilir (Yalçın, 2002). Ayrıca Sever (1997: 20)'e göre konuşma eğitimiyle ailede edinilen gelenek, görenek ve alışkanlıklarla sınırlandırılan konuşma yeterliliklerinin ötesine geçmesinde çocuklara rehberlik edilebilir.

Konuşma yeteneği doğuştan gelen bir yetenek olsa da insanların doğru bir biçimde konuşması için okul yaşantıları bu türden etkinliklerle desteklenmelidir (Uçgun, 2007: 59). Ancak ne yazık ki Taşer (2009: 15)'e göre ne ailede ne de ilköğretim, ortaokul ve yükseköğretimde konuşma eğitimi yapılmaktadır. Öte yandan, yapılan birçok araştırma okullarda konuşma etkinlikleri düzenleme ve çocukların bu etkinliklere katılımlarının sağlanması durumunda oldukça verimli sonuçlar alındığını göstermektedir (Akyol, 2013: 24).

Konuşma eğitiminde, konuşma yapı taşlarından biri olan söz varlığını geliştirmek en önemli amaçlardan biridir. Söz varlığı zayıf olan insanların anlatımları da verimsiz, etkisiz ve bulanıktır. Söylem belirleyicileriyle ilgili bilimsel ve kul-

lanımsal birikim ise söz varlığının nitelik göstergelerinden biridir. Bu nedenle söylem belirleyicilerinin içerik ve kullanım özelliklerinin bilinmesi konuşma yetkinliğini geliştirecektir.

Öte yandan bireylerin konuşmalarında söylem belirleyicilerinden etkin yararlanmasının yollarını aramak; onların duygu, düşünce, hayal, izlenimlerini arzu ettikleri biçim ve düzeyde karşı tarafa aktarmalarını kolaylaştıran, anlatımlarını zenginleştiren, dinleyicinin konuşmaya dâhil olmasına ve konuşmayı kolaylıkla izlemeye olanak veren, etkili bir anlatım kurgusu ve sesi yakalanmasına katkı sunan bazı söylem unsurlarından, sözcelem katmanlarından yararlanma yollarını aramak demektir. Nitekim Onan (2011)'a göre bunlar** söz dizimsel algılama sürecinde etkili olduğu düşünülen temel unsurlar arasındadır ve anlama sürecinde tümce yapısında biçimsel ve anlamsal açıdan birbirinden ayrı olan tümcecikleri sahip oldukları anlamsal işlevler aracılığıyla birbirine bağlama; böylelikle metin tutarlılığını tümce içinde başlatma görevini üstlenmiştir ve *bizzat* bu nedenle Türkçenin eğitimi öğretimi çalışmalarında anlama becerisini geliştirmeleri bakımından ele alınmaları gerekir (344).

Söylem belirleyicilerinin çocukların söz varlığına kazandırılması ise öncelikle bu söz yapılarıyla ilgili farkındalık gelişmesine bağlıdır. Günlük konuşmalarında kullanılan söylem belirleyicilerinin yanı sıra yazınsal metinlere devingenlik getiren, bir anlamda kurmaca anlatının iskelelerinden biri olan, kültür dilinde de karşılığını bulan özel gönderimler için kullanılan söylem belirleyicileriyle ilgili farkındalık geliştirilmesinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanılabilir.

Bu doğrultuda yapılacak çalışmalarla Türkçe dersi öğretim programlarında yer alan aşağıdaki kazanımlara yönelik çeşitli etkinlikler de gerçekleştirilir:

- Edat, bağlaç, ünlemlerin işlevlerini ve cümleye kazandırdıkları anlam özelliklerini kavrar; bu kelimeleri işlevlerine uygun olarak kullanır (MEB, 2006/6. Sınıf-Dil Bilgisi).
- Kalıplaşmış cümle yapılarının kuruluş ve kullanım özelliklerini kavrar (MEB, 2006/8. Sınıf-Dil Bilgisi).
- Duygu ve düşüncelerini ifade ederken uygun bağlama öğelerini kullanır (MEB, 2015/5. Sınıf- Yazma).
- Paragraflar arasında uygun geçiş ifadeleri kullanır (MEB, 2015/5. Sınıf- Yazma).
- Edat, bağlaç ve ünlemlerin anlama olan katkısını fark eder (MEB, 2015/6. Sınıf- Okuma).

** Araştırmacı; bu çalışma kapsamında ele alınan söz yapılarını “ek, bağlaç ve edat” başlıklarında değerlendirmektedir.

Çok söylemli bir özellik taşıyan, sözlü yazın geleneğinden derlenmiş olmalarının yanı sıra bütün kültüre mâl edilebilecek yerel söyleyişlerin de kimi zaman örneklendiği Tansel masalları (Bahar, 2016), bu özelliklerinin yanı sıra kültür dilinde birçok yapıt kaleme almış biri tarafından yeniden düzenlemeyle okurlara sunuldukları için söylem belirleyicileri kullanımı bakımından dikkat çekmektedir.

Baş (2012) “sözcük, özel ad, ikileme, deyim, atasözü” ulamlarında; Karagül ve Sever (2014) ise “atasözü, deyim, ikileme, kalıp sözler” (“hoşça kal”, “tez büyü-yün”, “uğrunuz açık olsun”) başlıkları altında metinlerde kullanılan söz varlığı unsurları açısından Tansel masallarını incelemiştir. Ancak her iki çalışma da söylem belirleyicileri kapsamında ele alınan söz türlerinin ayrıca değerlendirilmediği görülmektedir. Bu durum, Tansel masallarında söylem belirleyicisi kullanımıyla ilgili bir araştırma yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu düşünce doğrultusunda Tansel masalları arasından rastlantısal olacak seçilen “Üç Kızlar” (Tansel, 2011) adlı kitapta toplanan “Cevahir Yumurtası”, “Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?”, “Üç Kızlar”, “Taş Evin İki Kızı” ve “Padişahın Bir Kızı” adlı beş Tansel masalının söylem belirleyicisi kullanımı açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada betimsel bir çözümlene yapılmıştır. Böylelikle incelenen masal kitabında yer alan söylem belirleyicileri belirlenmiş, bunların işlevleri ve aynı işlevde kaç kere kullanıldığı saptanmıştır. Çalışma kapsamında söz diziminde başka bir sözcük veya sözcük öbeğiyle kalıplaşmaya girmeyen “de/da”, “ki” ve kendi bir öbek olan “yine de” bağlacı; “evet”, “hayır”, “olur”, “yok” gibi onay veya ret bildirmede yalnız başına kullanılan sözcükler incelenmemiştir.

Söylem belirleyicilerin içerik özellikleri belirlenirken NVivo 10 programından yararlanılmıştır. Bunun için değerlendirilen masalarda söylem belirleyicisi içeren tümceler bilgisayar ortamına aktarılmış, ardından bu sözlerin metin bağlamına göre anlamsal işlevleri belirlenmiştir. Bu işlemin ardından metinde saptanan her bir söylem belirleyicisinin işlevlerinden hareketle ulam oluşturma amacıyla tekli değerlendirmeye dayalı kodlama yapılmıştır. Kodlamalar tamamlandıktan sonra hangi söylem belirleyicilerinin metin bağlamında yakın işlevlerde kullanıldığı belirlenmiştir. Bütün bu incelemelerin genelleme gayesi taşımadığı, yalnızca incelenen masallar ve söylem belirleyicileriyle sınırlandırılmış yargılara ulaştığı unutulmamalıdır.

BULGULAR

Çalışma kapsamında ulaşılan bulgular söylem belirleyicileri, kullanımına vurgu yapmak amacıyla geçtiği masallara göre ayrı bir değerlendirme yapılmıştır.

mış böylelikle bütüncül bir bakışa olanak tanımak amaçlanmıştır. Ayrıca sözlerin metin bağlamında aldığı işlevi açıklayabilmek için hangi tümcede geçtiği gösterilmiş, geniş bilgi için masala ve kitaptaki sayfasına gönderimde bulunulmuştur. Bunun yanı sıra aynı söylem belirleyicisinin metinde kullanılma sırası belirlenerek kullanım sıklığıyla ilgili birtakım bilgilere de ulaşılmıştır.

İnceleme sonucunda masalarda geçen söylem belirleyicileri, bu sözcüklerin işlevleri, hangi tümcede geçtikleri, kitapta ve masalda geçtiği bölüm ve kullanım sayısı Tablo 1’de gösterildiği gibi belirlenmiştir:

Tablo 1: “Üç Kızlar” Adlı Masal Kitabında Yer Alan Söylem Belirleyicileri ve İşlevleri

Kod	Söylem Belirleyicisi	İşlev	Tümce	Sayfa No	Sıra No
1	ne olacak	önemsememe	<i>İki yumurtayı yiyeceğiz de ne olacak!</i>	A.15	1
			<i>Kardeşim bizim bakıcıya verecek paramız yok. Hem baktracağız da ne olacak!</i>	C.39	2
2	ne yapacaksın	önemsememe	<i>Ne yapacaksın odun satmayı.</i>	A.15	1
			<i>Oğlum çimdiğin su, yediğin ekmeğin altın oluyor, ne yapacaksın para kazanmayı!</i>	A.22	2
3	-dAn tezi yok	aciliyet bildirme	<i>Yarımdan tezi yok, kuşu tutmaya bak!</i>	A.16	1
			<i>“Yarımdan tezi yok, gidip babasına dünür düşün” demiş.</i>	B.34	2
4	-mAyA -bak	amaç gösterme, odaklama	<i>Yarımdan tezi yok, kuşu tutmaya bak!</i>	A.16	1
5	[(yüklem/ek eylem-(koşaç)] ya	farklı bir durumu aktarmaya geçiş, ayırttırma, açıklama, sonradan öğrenildiğini anlatma	<i>Kuşu tuttum ya, karım vermiyor.</i>	A.16	1
			<i>Nedenini bilemez ya alıp ceplerine doldurur.</i>	A.19	2
			<i>Oğlan kocakarısına anlattığı gibi buna da başından geçenleri anlatır ya nedenini kendi de bilmediği için söyleyemez.</i>	A.21	3
			<i>Önce şaşırıp karşılık veremez ya sonra kendini toparlar.</i>	A.23	4
			<i>Bekçi bunun arkasına düşüyor ya çırpınması boşuna.</i>	A.27	5
			<i>Hakan, kardeşi olduğunu anlıyor ya bildirmiyor.</i>	A.28	6
			<i>Önce buna dünyalarca sevinmişler ya “Bu çocukları büyütüp yetiştirmeden ölürüz.” diye de üzülür dururlarmış.</i>	C.39	7
			<i>Böyle şey olmaz ya, masalda olsun.</i>	C.40	8
			<i>Padişah önce şaşırması ya bu olmayacak şeyi söylenenin akıllı kız olduğunu anlamış.</i>	B.38	9
			<i>“Geceyi burada geçirmeyelim” diyor ya bir yandan da korkuyor.</i>	C.47	10

Tablo 1: (Devamı)

Kod	Söyle Belirleyicisi	İşlev	Tümce	Sayfa No	Sıra No
			"Aman koca acılı günlerimde gereği yok ya gelsin de görelim..." diyor.	C.48	11
			"Kızımın görülecek yanı yok ya götüreyim de gör" diyor.	Ç.59	12
			Padişah buyruğu başım üstüne ya , oğluna verecek kızım yok.	Ç.60	13
			"Gönlü oldu ya , kırk yük altın istiyor." diyor.	Ç.60	14
			Padişah oğlunun bulunduğu seviniyor ya derdine derman bulamadığına da üzülüyor.	Ç.68	15
			Oğlan buna düşünüyü, bulduğu taş evi uğraşıp açamadığını anlatıyor ya kocakarının kızını sevdiğini söylemiyor.	Ç.69	16
			"Buraya gelirken taş eve baktık kapısı açık duruyor ya içindeki suda balık bile yoktu." diyorlar.	Ç.71	17
			Padişah kızı bu, ekin biçecek değil ya babasının gül bahçesinde gergef işlermiş.	D.73	18
			Sevgili kızım, kolay değil bunu bulmak ya bir tellâl çağırtalım.	D.73	19
			"A oğlum, padişahın kızının hamamı, parayla değilmiş, bedavaymış ya , dağda başına bir iş mi geldi diye kaygılandım."	D.78	20
			Kız pek inanmıyor ya kalkıp oğlanın yanına varıyor.	D.78	21
			Kızın yüreği oynar ya o heğde bekleyedursun.	D.80	22
			Havuzun bu yanından dalarsam kuş olurum, öte yandan dalarsam adam olurum ya perilerin büyüsunü bozamadığım için hep onlarla kalıyorum.	D.81	23
			Ertesi gün kuş gelip durumu görüp bir oğlu olduğuna çok seviniyor ya karısının altında bir eski hasır, üstünde bir çul, yastık yerine kerpiç olmasına daha çok üzülüyor.	D.82	24
6	hiç olmazsa	kabul edilebileceği varsayılan, tavizkar bir öneri ileri sürme	Beni götür de hiç olmazsa nasıl bir kuşmuş göreyim!	A.16	1
7	bunun üzerine	öncelik sonralık ilişkisi kurma, neden gösterme	Bunun üzerine , oduncu sarrafı alıp evine götürür.	A.16	1
8	nere(ler)de kal(kip)	endişelenme	Nere(ler)de kaldın?	A.16	1
9	mı yoksa...	olumsuz bir olasılığı gündeme getirme, elemeye çalışma	Sayrıldın mı yoksa...	A.17	1

Tablo 1: (Devamı)

Kod	Söyle Belirleyici	İşlev	Tümce	Sayfa No	Sıra No
10	-dAn (...) ol-	sevilen bir şeyden ayrı düşmek, mahrum kalmak	<i>Bu yumurtlamayan kuş için sevdiğimden mi olacağım?</i>	A.17	1
11	bir dur(kip)- iki dur(kip)	sabredememek, dayanamamak	<i>Bir durur, iki durur, camı sıkılır.</i>	A.17	1
12	öte/bir yandan	eş zamanlı başka bir olaya, duruma geçiş	<i>Öte yandan sokakta oynayan iki okul eve gelir.</i> <i>Öte yandan kocasının eve dönmeyeceğine sevinen kadın giyiniş kuşandıktan sonar bir at çekiyor.</i> <i>Bir yandan da bir meydana ustalar fırın yaparken pamuk yağılıyor.</i>	A.17 C.42	1 2 3
13	baksa(k) ki	bir anda ayrılmına varma	<i>Adam baksa ki kuşun içinde ciğeri, yüreği yok.</i> <i>Baksa ki ortalarda çocukları yok.</i> <i>Baksa ki sarraf da gitmiş.</i> <i>Baksa ki öküzler, mandalar can çekişiyorlar.</i> <i>Gelip baksa ki onu da bir kurt kapmış, dağlara doğru götürüyor.</i> <i>Törenciler gelip baksalar ki adam bir yabancı.</i> <i>Baksa ki orada bir altın bedel var.</i> <i>Baksa ki ulu ağaç, yere yatarcasına eğilmiş.</i> <i>Baksalar ki beş yıl yedirip içirdikleri, oğlanın başında oturttukları doktor.</i> <i>Baksa ki elinde karanfil nakışlı bir güzel mendil.</i> <i>Baksa ki içerdeki görünmez kapıdan girmiş, oğlan gidiyor.</i> <i>Ebe baksa ki nur topu gibi bir oğlan çocuğu.</i> <i>Kardeşliği baksa ki oğlanın derdi büyük.</i> <i>Baksa ki ne taş evcik var ne konuşan.</i> <i>Gelip baksalar ki öbür padişah oğlu da evi sökmek için çalışıyor.</i> <i>Oğlan varıp baksa ki eşeği bağladığı yerde duruyor.</i> <i>Gelip baksalar ki gelin bir oğlan doğurmuş.</i>	A.18 A.18 A.19 A.23 A.27 A.27 C.40 C.47 C.50 D.77 C.53 C.56 Ç.63 Ç.67 Ç.70 D.77 D.83	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17
14	neyle(ye) (kip).	değersiz bulma, işe yaramaz görme	<i>Dedesiz, ciğersiz kuş etini neleyim.</i>	A.18	1
15	öyleyse	önermenin doğruluğu durumunda yapılması gerekli olanı belirtme	<i>Öyleyse çocukları bulup gel.</i> <i>“Öyleyse beni babama götür, sayrırım, bir hafta buralarda bekleyemem.” diyor.</i>	A.18 Ç.70	1 3

Tablo 1: (Devamı)

Kod	Söyle Belirleyicisi	İşlev	Tümce	Sayfa No	Sıra No
16	değilse	olası karşıt durumu betimleme	<i>Değilse bir daha bu eve gelemem.</i>	A.18	1
			<i>Vezirler "İlle de bileceksin, değilse Kellen gider..." diye asılmışlar.</i>	B.33	2
17	-Adursun	sürerlilik bildiren bir eylemle eş zamanlı başka bir olayı anlatmaya geçiş	<i>Bunlar gidedursun.... Anaları sokağa çıkar.</i>	A.18	1
			<i>Bunlar dertlenedursunlar.</i>	Ç.62	2
			<i>Kocakarı "Hangisi kendi kızımı?" diye düşünedursun.</i>	Ç.72	3
			<i>Kızın yüreği oynar ya, o heğde bekleyedursun.</i>	D.80	4
			<i>Cariyeler buna bir çare düşünedursun.</i>	D.83	5
18	-mAdA/-mAktA olsun	sürerlilik bildiren bir eylemle eş zamanlı başka bir olayı anlatmaya geçiş	<i>Oduncu gitmede olsun.</i>	A.19	1
			<i>Küçük oğlan eşeğiyle taş çekeceği ülkeye gitmede olsun.</i>	A.23	2
			<i>Büyük kız gördüklerini anlatmada olsun.</i>	C.42	3
			<i>Onlar mutluluk içinde yaşamakta olsun.</i>	C.46	4
			<i>Bunlar mutluluk içinde yaşamakta olsunlar.</i>	C.50	5
19	(biz) gelelim	eş zamanlı olaylardan anlatılmak istenen, dikkat çekilen konuya geçiş	<i>Biz gelelim oğlanlara.</i>	A.19	1
			<i>Biz gelelim beye.</i>	B.42	2
			<i>Biz gelelim ortanca kıza.</i>	C.46	3
			<i>Biz gelelim küçük kıza.</i>	C.50	4
			<i>Biz gelelim kocakarıya.</i>	Ç.62	5
20	böylece	neden-sonuç ilişkisi kurma, sonuca bağlama	<i>Fırtına bu çocukların birini bir ülkeye, diğerini başka bir ülkeye atar. Böylece birbirlerini yitirirler.</i>	A.19	1
			<i>Böylece iki kadeşin düğünü bir yapıyor.</i>	A.30	2
			<i>Böylece ben de onlardan kurtulurum.</i>	D.84	3
21	bir de ne gör(kip)!	şaşkınlık verecek bir olayı, durumu anlatma	<i>Bir de ne görsün! Döktüğü suyun içinde bir avuç altın. Gözlerine inanamaz.</i>	A.19	1
22	aman	İstekte bulunma, yardım isteme, istenilen şeyin kendisi için çok önemli olduğunu, bu konuda karşıdaki kişinin iyiliğine muhtaç olduğunu vurgulama, uyarma, şaşırma	<i>Aman nine, bu gecelik konuşun olayım.</i>	A.19	1
			<i>"Aman dedem, canım dedem, bu kentin karalar giymesi neden?" diye yalvarıyor.</i>	C.48	2
			<i>"Aman koca acılı günlerinde gereği yok ya gelsin de görelim..." diyor.</i>	C.48	3
			<i>"Aman ninem, kızımı isterim." diyor da başka bir şey demiyor.</i>	Ç.64	4
			<i>Aman nine, o evi nasıl açtım?</i>	Ç.71	5
			<i>Aman yavrum, neden geciktin, anlatıver, ne oldu?</i>	D.78	6
			<i>Aman oğlan, çevremi yerini sen biliyormuşsun, bana da gösteririsen seni zengin ederim.</i>	D.78	7
			<i>Aman hanım, ahırdaki kadın bir çocuk doğurdumuş.</i>	D.83	8

Tablo 1: (Devamı)

Kod	Söyle Belirleyici	İşlev	Tümce	Sayfa No	Sıra No
23	hay ...(ad)	bir öneriyi üzümlere reddetmeyi bildirme	<i>Hay oğul, der koca karı, konuğa bakacak kimsem yok.</i>	A.20	1
24	-mA(k)lA .....-mA(k) bir ol(kip) veya -DIğIyLA ..... -DIğI bir ol(kip)	çok kısa süren bir olayı anlatma	<i>Bir perdenin önüne çıktığıyla çekildiği bir olur kızım.</i>	A.21	1
25	ya var, ya yok	çıkarımda bulunma, tahmini bir aralık belirleme	<i>Bu oğlan on iki, on üç yaşlarında ya var, ya yok.</i>	A.21	1
26	-mI (yüklem) -mI (yüklem) bilinmez/bilemem	nasil ve neden gerçekleştiği anlaşılmayan bir olayı anlatma	<i>Yerden mi biter, gökten mi iner bilinmez üç peri kızı oğlanın başı ucuna gelirler, ayıltıp uyararlar.</i>	A.22	1
27	-mİş olacak(k)	olası nedeni açıklama, geçmişe yönelik kestirimde bulunma	<i>Kızın oğlana yaptıklarına bakıp kızmış olacaklar.</i>	A.22	1
28	vah vah	üzülme bildirme	<i>Dostlarımız vah vah der; düşmanlarımız oh olsun der.</i>	A.24	1
29	oh olsun	sevinme, layık bulduğunu bildirme	<i>Dostlarımız vah vah der; düşmanlarımız oh olsun der.</i>	A.24	1
30	-diğI(k) gibi	art arda iki eylemi çok kısa sürede yapma	<i>Parayı almak için uzattığı kolu bileğinden yakaladığı gibi kadını terkesine atıp sürüyor.</i>	A.26	1
			<i>Vezirler, heybelerindeki altınları kapının önüne boşalttıkları gibi geri dönmüşler.</i>	B.34	1
			<i>Bindiği gibi varıyor mağaranın önüne.</i>	C.42	2
31	hık, mık de-	söyleyecek bir şey bulamama	<i>"Hık, mık..." diyerek acı gerçeği olduğu gibi anlatıyorlar.</i>	A.26	1
32	demeye kalmadan	uyarıda, duygu ve düşünceyi aktarmada geç kalma	<i>"Gelme oğlum..." demeye kalmadan su çocuğu alıp götürüyor.</i>	A.27	1
33	meğer	sonradan anlaşılan/ öğrenilen bir durumu açıklama	<i>Meğer kırmızı gülü koklatınca eşeği dünya güzeli olurmuş.</i>	A.28	1
34	-Ar ... -AmAz	bir anda, hemen gerçekleşme	<i>"Fırtına dinince bir başıma yoluna gitmeye başladım." der demez, oğlan da hakanın kardeşi olduğunu anlıyor.</i>	A.28	1

Tablo 1: (Devamı)

Kod	Söyle Belirleyicisi	İşlev	Tümce	Sayfa No	Sıra No
35	-AcAk nesi var!	değersiz, basit görme; önemsememe, şaşırma	<i>"Altın altındır, gümüş gümüştür, bakır da bakır. Bunun bilinecek nesi var!" demiş vezirler.</i>	B.31	1
			<i>"Altın gümüş olmaz, gümüş bakır olmaz; bunun bilinecek nesi var! gibi karşılıklar vererek şaşkınlıklarını belli etmişler.</i>	B.32	2
			<i>Bilmecelerin bilinmeyecek nesi var!</i>	B.33	3
36	(ya....) ya da	seçenek sunma, olasılıkları sıralama	<i>Bunu ya bileceksiniz ya da bileni bulacaksınız, yoksa hepinizi astracağım" demiş padişah.</i>	B.31	1
			<i>"Nine, ya bilecek ya da ölecek başka kurtuluş yok." demişler.</i>	B.33	2
			<i>Yolların sonunun ölüme ya da kurtuluşa varacağını bilemiyorlarmış.</i>	B.34	3
37	yoksa	karşıt bir durumu, olumsuz bir olasılığı gösterme	<i>Bunu ya bileceksiniz ya da bileni bulacaksınız, yoksa hepinizi astracağım" demiş padişah.</i>	B.31	1
			<i>Babacığım bana bir hamam yaptırır, onunla oyalanıp şenleneyim, yoksa bu der beni alacak.</i>	D.74	2
38	böyle böyle	benzer biçimde yaşantılar olduğunu bildirme, yakın olayların yaşandığı bir dönemi aktarma	<i>Böyle böyle otuz sekiz günde kırk köy dolaşmışlar.</i>	B.32	1
			<i>Kız böyle böyle dokuz ay dolanıyor.</i>		2
39	ille de	ısrar etme, başka bir seçenek bırakmama, zorlama	<i>Vezirler "İlle de bileceksin, değilse Kellen gider..." diye asılmışlar.</i>	B.33	1
			<i>İlle de bileceksin diye zorlayıp duruyorlar.</i>	B.33	2
			<i>"Bugün her günküden çok su sattım, ille de baktıralım!" diye yalvarıyor.</i>	C.40	3
			<i>"Başkası değil" diyor oğlan; "ille de kocakarının kızı..." diyerek ayak diriyor.</i>	Ç.60	4
			<i>"Kızımı ille de istiyorsanız, kırk yük altın vereceksiniz." diyor kocakarı.</i>	Ç.60	5
40	gördü(k) mü baş(k) (-A) geleni	yaşanan istenmeyen olayı anlatma	<i>"Gördümüz mü başımıza geleni: Babanızı asacak bu zorbalar..." demiş.</i>	B.33	1
41	(eylem/ad)-sA dA ... (eylem/ad)-sA dA	pekiştirme, her olasılığı göz alma	<i>Körse de, topalsa da o kızla evleneceğim.</i>	B.34	1
42	hele	öncelik belirleme, anlamaya çalışma, merakı gösterme	<i>"Hele bir kızına bir sorayım belki kabul eder" demiş.</i>	B.34	1
			<i>Kızım bu nasıl doğurma, üç gündür beklerim, ortalıkta yolcu yok. Hele bir yat da bakayım..."</i>	C.52	2
			<i>"Hele iş damıştıkları kimmiş?" diye heğün aralıklarından gözetliyor.</i>	D.77	3

Tablo 1: (Devamı)

Kod	Söyle Belirleyicisi	İşlev	Tümce	Sayfa Sıra No
43	işte	ön yaşantıları doğrulayan bir olayı/ durumu gösterme, gösterilen bir varlığa dikkat çekme	<i>Kız evinin kapısı önüne varıp "İşte istedikleriniz..." diyerek yükleri yıkmışlar.</i> <i>Aha çocuğun, işte sen.</i> <i>İşte sana bir avuç altın.</i> <i>İşte geldim.</i>	B.37 1 C.56 2 Ç.68 3 D.81 4
44	bu gidişle	süre gelen bir olayın sonucunu tahmin etme	<i>Kardeşlerim, bu gidişle aklıktan öleceğiz</i>	C.40 1
45	neyin/kimin nesi	ne olduğunu bilememe, şaşırma	<i>"Bu da neyin nesi!" diye bedelden çıkmaya başlıyor</i> <i>"Arkanda birini getirmişsin kimin nesi, o?"</i>	C.40 1 C.56 2
46	neden sonra	biz dizi olay gerçekleşip belirli bir zaman geçtiğini, anlatılmayan önemsiz yaşantılar olduğunu aktarma	<i>Neden sonra giyimli kuşamlı karısı da geliyor.</i> <i>Neden sonra develer sökülmeye başlıyor.</i>	C.44 1 D.79 2
47	ey, (ad)	beslenme, dikkat çekme	<i>"Ey doktor! Ekmeğimde zehir mi verdim de bu oyunu bana ettin?" diyor.</i>	C.50 1
48	çok/pek iyi	onaylama	<i>"Çok iyi yapşın da görelim!" diyor kadına.</i>	C.51. 1
49	dA görelim	meydan okuma, hafife alma, önermenin gerçekleşme olasılığının az olduğunu bildirme	<i>"Çok iyi yapşın da görelim!" diyor kadına.</i>	C.52 1
50	eğer	bir olasılıktan söz etme	<i>"Eğer konuşturamazsan kelleni kestiririm." diyor padişah.</i>	C.51 1
51	eğer (eylem-AcAk) olursa	gelecekte bir işi yapmaya karar verildiğinde bunun sonuçlarının neler olabileceği hakkında içinde bulunan zamanda uyarma	<i>Eğer diyecek olursan, yanar kül olurum, bana da edersin, kendine de.</i>	D.81 1
52	nesine	önerilen bir edimin gereksiz olduğunu anlatma	<i>"Nesine bakacaksın, er geç doğuracağım."</i>	C.53 1
53	aha	gösterme (kabaca)	<i>Aha çocuğun, işte sen.</i>	C.56 1
54	bundan kelli	"bundan sonra"	<i>Bundan kelli ben yokum.</i>	C.56 1
55	-ur da ... -mAz olur mu?	başka bir olasılık olmadığından söz etme	<i>Bir evde bir oğlan olur da dediği yapılmaz olur mu?</i>	Ç.58 1
56	-[ek eylem(koşaç)], dediği(k)/istediği(k) ol(kip)	normlara dayalı gerçekleşim olduğunu gösterme	<i>Kız anasıdır, istediği oluyor.</i>	Ç.64 1
57	buyur	bir işi, eylemi yapmaya davet etme, dinlediğini bildirme	<i>"Buyur yavrurum.." diye padişah oğluna yer gösteriyor.</i> <i>Buyur gidelim.</i>	Ç.59 1 Ç.63 2
58	[yüklem/ad (ek eylem) mI(ek eylemde koşaç)] ... [yüklem/ad (ek eylem) mI(ek eylemde koşaç)] mı, bil(e)me(k)	net olarak bilememe, fark edememe, tahmin edememe	<i>Ortalık yaz mı, kış mı bilmem.</i>	Ç.59 1

Tablo 1: (Devamı)

Kod	Söyle Belirleyicisi	İşlev	Tümce	Sayfa Sıra No
59	bunun üzerine	öncüllük-ardıllık ilişkileri kurma, neden sonuç bağı kurma	<i>Bunun üzerine kadın odadan çıkıyor, bir nişasta sütü yapıyor.</i> <i>Bunun üzerine kadının istediklerini veriyor.</i>	Ç.59 1 Ç. 64 1
60	(eylem)-A ... (eylem)A (ad/adıl-belirtme) ...mI (eylem)(kip)	beğenmeme, yapılan işi, eylemi yetersiz görme, istememe	<i>"Oğlum" diyor babası; bula bula onu mu buldun? Başka kız mı yok ülkende? Onu bırak, başka kimi istersen alayım."</i>	Ç. 60 1
61	bu nasıl iş	şaşıрма	<i>"Vaktiyle kızımın suyu, demişti. Kızımı ırmak aldı, yine de döküyor. Bu nasıl iş!" diye kara kara düşüncelere dalıyor.</i> <i>"Bu nasıl iş! Kendi başlarına bu develer nere gider?" diyerek artlarına düşüyor.</i>	Ç.62 1 D. 76 2
62	... de(kip) da başka bir şey deme(kip)	ısrar etme, direnme, durmadan yineleme	<i>"Aman ninem, kızımı isterim." diyor da başka bir şey demiyor.</i>	Ç.64 1
63	(eylem/buyruk kipi) ... bakalım	bir şeyi yapmaya zorlama	<i>"Sen bize iyi bir oyun ettin. Ver bakalım diyor, geçmişlerimi!"</i>	Ç.66 1
64	iyi ki	bir durumdan memnun olma	<i>İyi ki geldiniz.</i>	Ç.68 1
65	ilkin	önce	<i>İlkin bir çevre işlemeye başlamış</i>	D.73 1
66	Ad (yönelme eki) güçlük mü olur	olasılık olduğunu anlatma	<i>Padişaha güçlük mü olur?</i>	D.74 1
67	A... (ad)	seslenme	<i>A oğlum, padişahın kızının hamamı parayla değilmiş, bedavaymış ya, dağda başma bir iş mi geldi diye kaygılandım.</i>	D.77 1
68	er geç (eylem-kip)	bir işin, oluşun muhakkak olacağını dile getirme	<i>"Er geç gelecekler..." diyerek gözlerini yoldan ayırmıyor.</i>	D.79 1
69	haydi	bir işi yapmaya çağırma	<i>Haydi alm, ahırın bir köşesinde yatsın!</i>	D.82 1
70	ne yapalım?	başka bir çözümün olmadığını düşünme, yaşananı kabul ettirmeye çalışma	<i>Ne yapalım. Çıdamlı ol!</i>	D. 83 1

(*A= "Cevahir Yumurtası", B= "Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?", C= "Üç Kızlar", Ç= "Taş Evin İki Kızı", D= "Padişahın Bir Kızı" adlı kitapları; k=kişi eki, z=zaman ekini, söylem belirleyicilerinde kullanılan büyük harfler ise olası ses değişimlerini imler.)

Tablo 1'den anlaşılacağı üzere incelenen beş masalda 70 ayrı söylem belirleyicisi kullanılmıştır ve bunlardan önemli bir kısmı çoklu işleve sahiptir.

Masallarda en sık 5 (24), 13 (17) ve 22 (8) kodlu söylem belirleyicileri kullanılmıştır. Bunun yanı sıra 17, 18, 19 ve 39 kodlu söylem belirleyicileri 5 ayrı tümcede geçmektedir. Çalışmada 43 kodu verilen söylem belirleyicisi ise 4,

diğerleri ise daha az sayıda örnekle masalarda yer bulmuştur.

Masal kitabında söylem belirleyicisi kullanıldığı belirlenen toplam 159 tümce bulunmaktadır. Buna göre 70 ayrı söylem belirleyicisi arasında 5, % 15; 13, %11; 22, %5; 17, 18 ve 19 % 3'er (toplam % 9) oranında bir paya sahiptir. Bu durum 70 söylem belirleyicisi arasında 6 söylem belirleyicisinin kullanımsal olarak % 46'lık bir yeri kapladığını ortaya koymaktadır.

Ayrıca çalışmanın başında çok sık kullanılacakları varsayılan söylem belirleyicilerinden "evet/hayır" ve "yine" nin yalnızca bir tümcede yer aldığı (s.36), "evet" yerine "olur"; "hayır" yerine "yok" sözlerinin ise sıkça kullanıldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra inceleme sırasında *da/de* ve *ki* bağlaçlarının masalarda sık kullanılacağına dair sayıltı doğrulanmıştır.

Araştırmada gündelik dilde sıkça kullanılmasına karşın "ama", "fakat", "lakin", "çünkü", "zira", "bundan dolayı", "bundan ötürü", "bu nedenle/bu sebeple", "bu yüzden", "buna göre" gibi söylem belirleyicilerine masal kitabında hiçbir tümcede yer verilmediği de saptanmıştır. Ayrıca konuşma eğitimi sürecinde söz varlığının gelişimine genellikle olumsuz etkide bulunacağı kabul edilen "şey" sözcüğü de hiçbir masalda geçmemektedir. Bunun yanı sıra saptanan söylem belirleyicilerinden her birinin Schiffrin (1987)'nin dile getirdiği niteliklerin tamamını karşıladığı düşünülmektedir.

Masalarda saptanan 70 söylem belirleyicinin işlev ve içerikleri değerlendirilirken NVivo 10 programı aracılığıyla ufak anlam ayrılıkları yok sayılarak yakın işlev ve yakın anlamlılığın temel alındığı 22 ulam oluşturulmuştur. Bunlar "aciliyet, ayırımına varma, davet, endişelenme, eş zamanlılık, geçiş, ısrar, karşıtlık, konuşamama, nedensellik, odaklama, olasılık, onaylama, önemsememe, sabredememe, şaşırma, sıralama, süreğenlik, tavizkâr bir öneri sunma, ünlenme, uyarı ve yoksunluk"tur.

Tablo 2'de söylem belirleyicisi kodları ve ulam ilişkilendirmesiyle, bu ulama yapılan gönderim sayısı gösterilmiştir.

Tablo 2. Söylem Belirleyicilerinin İşlevsel ve İçeriksel Ulamları

Ulam	Sıklık	Söylem Belirleyicisi Kodu
aciliyet	1	3
ayırımına varma	3	5, 13, 33
davet	4	57, 63, 69, 70
endişelenme	1	8
eş zamanlılık	8	12, 13, 17, 18, 24, 30, 34, 55
geçiş	2	19, 46
ısrar	3	22, 39, 62
karşıtlık	4	5, 16, 37, 54
konuşamama	1	31
nedensellik	2	15, 20
odaklama	4	4, 42, 43, 53
olasılık	11	9, 25, 27, 36, 37, 41, 49, 50, 51, 58, 68
onaylama	4	48, 56, 64, 66
önemsememe	6	1, 2, 14, 35, 52, 60
sabredememe	1	11
şaşıрма	5	21, 26, 40, 45, 61
sıralama	4	7, 42, 59, 65
süreçgenlik	2	38, 44
tavizkâr bir öneri sunma	1	6
ünlenme	6	22, 23, 28, 29, 47, 67
uyarı	1	32
yoksunluk	1	10

Tablo 2'ye göre incelenen masalarda en sık yararlanılan söylem belirleyicisi ulamı, "olasılık"tır. Bunu "eş zamanlılık", "önemsememe" ve "ünlenme" ulamları izlemektedir. Ayrıca "davet", "karşıtlık", "odaklama", "onaylama" ve "sıralama" ulamları üçüncü sırada yer almaktadır. Diğerleri ise bir veya iki söylem belirleyicisi içeriğine sahip ulamlardır. Bunun yanı sıra 5, 13, 22, 37 ve 42 kodlu söylem belirleyicilerinin ise masadaki bağlamlarına göre birden çok -en fazla iki- ayrı ulamda ele alınan işlevi bulunmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Konuşma eğitimiyle ilgili alan yazında öğrencilerin söz varlığını geliştirmenin önemi sıkça vurgulanmaktadır. Öğrencilerin söz varlığını geliştirmeye yönelik etkinliklerde ise bu sözlerin çocuğun kendi çevresinden duyabileceklerinden farklı olabileceği dile getirilmekte, ölçünlü yazı diline hâkimiyet açısından bu sözlerle ilgili uygulamaların yarar sağlayacağı üzerinde durulmaktadır.

Çocuk edebiyatı ürünleri de konuşma eğitimi bağlamında, diğer olası katkılarının yanı sıra, bu noktada da başvurulabilecek kaynaklar arasına sayılmaktadır. Bu ürünlerden söz varlığı çalışmalarında yararlanılmasıyla verimli bir konuşma eğitiminin destekleneceği düşünülmektedir.

Söylem belirleyicileri metne başta bağdaşıklık olmak üzere birçok alanda katkı sunan, anlaşılabilirliği arttıran ve okuyucunun/dinleyicinin dikkatini anlatıya/sözceleme çekmeye yardımcı olan, alıcıyı metne dâhil etmede yararlılığı olan söylem unsurlarıdır. Bu söylem unsurlarıyla ilgili farkındalık kazandırılacak konuşma eğitimi etkinliklerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanılması; öğrencilerin duygu, düşünce ve gereksimlerine göre düzenlenecek eğitim yaşantıları oluşturulmasına ve düzeylerine uygun, kültür dilinde de anlatımını bulan söylem belirleyicilerini görerek bunların anlamsal işlevlerinin ayırımına varmasına katkı sunacaktır. Bu düşünceden hareketle gerçekleştirilen çalışmada Tansel masallarından “Üç Kızlar” adlı kitapta toplanan beş masalın söylem belirleyicisi kullanma açısından görünümü betimlenmiştir.

Çalışma sürecinde saptanan söylem belirleyicileriyle ilgili genel geçer ulamlar oluşturulma yoluna gidilmemiş ve tanım, terim tartışmalarına -çalışma izleğini tanıtmak adına kısaca değinilse de- girilmeksizin yalnızca betimsel çözümler aracılığıyla kimi Tansel masallarının söylem belirleyicilerini içerme durumu ve bunların hangi işlevlerde kullanıldığını görmek amaçlanmıştır. Yöntem bölümünde de belirtildiği üzere çalışma kapsamında oluşturulan anlamsal işlev ve ulamlar bütüncül bir bakış geliştirebilmek amacıyla üretilmiştir ve yalnızca incelenen masalların bağlamı ve araştırmacının görüşleriyle sınırlıdır. Çalışma bulguları bu doğrultuda değerlendirilmelidir.

İnceleme bulgularına göre “ya”, “baksa ki” “aman”, “işte”, “ille de”, “-mAdA olsun”, “-Adursun”, “(biz) gelelim” söz yapıları masalarda sıkça yer almıştır ve bunun yanı sıra gerek gündelik gerekse yazınsal dilde olumsuzluk ilişkileri için sıkça başvurulan karşıtlık bağlayıcıları “ama, fakat, lakin” ve nedensellik gösteren “çünkü” hiç kullanılmamış, bunlar yerine “ya”ya yer verilmiştir. Söz varlığı gelişimini olumsuz etkileyeceği düşünülen “şey” sözcüğü ise kitapta hiçbir tümcede yer almamaktadır. Ayrıca incelenen Tansel masallarında yirmi ulamda değerlendirilebilecek çok sayıda söylem belirleyicisinden yararlanıldığı, bu söylem belirleyicilerinden bazılarında daha sık yer verilmekle birlikte kimilerinin de anlam özelliğinin çok yönlü, birçok başlıkta ele alınabilecek içerikte olduğu belirlenmiş; konuşma eğitiminde söz varlığı çalışmalarını destekleme bakımından incelenen Tansel masallarının varsıl birer söylem belirleyicisi kaynağı olmanın yanında bilindik söylem belirleyicileri yerine seçilebilecek sözleri de örneklemesi, aynı sözcüğe farklı işlevlerin anlatımda kazandırılabilirliğinin sezdirilmesi, yalın ama devingen bir anlatımda söylem belirleyicilerini ustaca işe koşma yollarını gösterilmesi bakımından yararlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma, araştırmacının ulaşabildiği kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda, çocuk edebiyatı ürünlerinde söylem belirleyicilerinin ele alındığı ilk

çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Ancak anlatım becerileri açısından son derece önemli bir konu olan söylem belirleyicileriyle çocuk edebiyatı arasında kurulan bağ, net bir biçimde açıklanmaya muhtaçtır; nitekim bu nedenle elinizdeki çalışmada bu konunun izahına geniş bir yer ayırmak durumunda kalınmıştır. Bu yüzden çocuk edebiyatı yapıtlarıyla ilgili değerlendirme ölçütleri arasına söylem belirleyicilerine nitelikli bir biçimde yer verme durumunun da eklenmesiyle ileriki çalışmaların gerekçelendirmesinin kolaylaşacağı düşünülmektedir. Ayrıca ileride yapılacak çalışmalar için bu çalışmada karşılaşılan diğer güçlüklerle de değinilmesinde yarar vardır. Bu zorlukların büyük birçoğunluğu söylem belirleyicilerinin tanımsal içeriğinin net olarak kestirilememesinden kaynaklanmıştır. Bunun yanı sıra kimi söz yapılarının sözlüksel anlamları dışında kullanılması veya sözlüklerde yer alan maddelerden biri olmaması da incelemeyi güçleştirmiş, araştırmacının bazı söylem belirleyicileriyle ilgili açıklamalarını denetleyebileceği referans kaynaklarıyla ilgili sorun yaşamasına neden olmuştur. Bu konuda yapılacak daha geniş hacimli araştırmalarda söylem belirleyicileri anlamsal olarak kodlandıktan sonra Türkçe eğitimi, Türk dili ve edebiyatı, metin dil bilim ve sözcük bilim alanlarında uzmanlaşmış kişilerin görüşlerine başvurulması ve kodlayıcılar arası geçerlik güvenilirlik çalışmalarının yapılması daha sağlıklı sonuçlar verecek, böylece anılan zorlukların etkisi daha aza indirilecektir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2009) *Anlam Bilim*. Ankara: Engin Yayıncılık.
- Akyol, H. (2013) *Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ayaz, F. (2007) "Ankara İlinde Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin İç Yapı Bakımından Gelişimi Üzerine Bir İnceleme." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bahar, M. A. (2016) "Oğuz Tansel'in Derlediği ve Yazdığı Masallarda Çok Söylemlilik", *İdil Dergisi*, 5(19), 75-103.
- Baş, B. (2012) "Türk Masallarının Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme", *Millî Folklor*, 24(93), 125-134.
- Blakemore, D. (2002) *Relevance and Linguistic Meaning: The Semantics and Pragmatics of Discourse Markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Borderia, S. P. (2008) "Do Discourse Markers Exist? On The Treatment Of Discourse Markers In Relevance Theory", *Journal of Pragmatics*(40), 1411-1434.
- Büyükkız, K. K. (2007) "İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin Söz Dizimi ve Anlatım Bozukluğu Açısından Değerlendirilmesi." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Can, R. (2012) "Ortaöğretim Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Paragraf Düzeyinde Bağdaşıklık ve Tutarlılık." Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Can, R. (2014) "Ortaöğretim Öğrencilerinin Bağdaşıklık Araçlarını İşlevlerine Göre Yazılı Anlatımlarında Kullanma Becerileri", *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 204-228.
- Çelikpazu, E. E. (2006) "Erzurum Merkez İlçe İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri Üzerine Bir Araştırma." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Escalera, E. A. (2009) "Gender Differences in Children's Use Of Discourse Markers: Separate Worlds Or Different Contexts?", *Journal of Pragmatics*(41), 2479-2495.
- Esmer, E. (2009) "Söylem Belirleyicisi Ki'nin İşlevlerinin Ezgi ile Desteklenmesi" *M Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6(1), 1-16.
- Furman, R., ve Özyürek, A. (2007). "Development of Interactional Discourse Markers: Insights from Turkish Children's And Adults' Oral Narratives", *Journal of Pragmatics*(39), 1742-1757.

- Göçer, A. (2010) "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin Süreç Yaklaşımı ve Metinsellik Ölçütleri Ekseninde Değerlendirilmesi (Niğde Üniversitesi Örneği)", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(10), 271-290.
- Günay, V. D. (2002) *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual.
- Günay, V. D. (2007) *Metin bilgisi*. İstanbul: Multilingual.
- İşcan, A. (2015). "İletişim, Konuşma ve Konuşmayla İlgili Temel Kavramlar". A. Şahin (Dü.) içinde, *Konuşma Eğitimi* (s. 1-28). Ankara: Pegem Akademi.
- Karagül, S. ve Sever, S. (2014) "Oğuz Tansel'in Derleyip Yazdığı Masal Kitaplarında Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin İncelenmesi" *Cyprus International University Folklor Edebiyat*, 20(77), 173-188.
- Karahan, L. (2005) *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Keçik, İ. (1992) "İlkokul Öğrencilerinin Özet ve Hatırlama Metinlerinde Bağdaşıklık Sorunları" *Dilbilim Araştırmaları*, 71-75.
- Kırbaş, A. (2008) "İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin (Okul Değişkenine Göre) Yazılı Anlatım Metinlerinin İncelenmesi", *Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*(18), 72-93.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Lüleci, M. (2010) "Yeni Bir Disiplin Olarak Metin Dilbilim ve Türk Edebiyatına Metin Dilbilimsel Bir Yaklaşım." Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- MEB (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6,7,8.Sınıflar)*. Ankara: MEB.
- MEB (2009). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar)*. Ankara: MEB.
- MEB (2015). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-8. Sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Onan, B. (2011) *Anlama Sürecinde Türkçenin Yapısal İşlevleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özcan, G. (2014) "Türkçe Söylem Belirleyicisi "Neysel" nin Derlem Temelli Bir İncelemesi", 28. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Özet Bildirileri*.
- Ruhi, Ş. (1994) "İlköğretim Öğrenci Kompozisyonlarında Bağdaşıklık Sorunları", *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 6(77-78), 24-26.
- Sallabaş, E. (2007) "İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Kendini Yazılı Olarak İfade Etme Kazanımlarına Ulaşma Düzeyi" Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Seçkin, P., Arslan, N., ve Ergenç, S. (2014). "Bağdaşıklık ve Tutarlılık Bakımından Lise Ve Üniversite Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 340-353.
- Sever, S. (1997) *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Schiffrin, D. (1987) *Discourse Markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Silva, A. S. (2006) "The Polysemy of Discourse Markers: The Case of Pronto in Portuguese", *Journal of Pragmatics*(38), 2188–2205.
- Tansel, O. (2011). *Üç Kızlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Taşer, S. (2009) *Konuşma Eğitimi*. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Tay, D. (2011) "Discourse Markers as Metaphor Signalling Devices in Psychotherapeutic Talk", *Language & Communication*(31), 310-317.
- Uçar, A. (2005) "Söylem Belirleyicisi Olarak İştenin Ezgi Görüntüleri", *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2(1), 35-50.
- Uçgun, D. (2007) "Konuşma Eğitimi Etkileyen Faktörler", *Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 59-67.
- Ülper, H. (2011) "Öğrenci Metinlerinin Tutarlılık Ölçütlerinin Bağlamında Değerlendirilmesi", *Turkish Studies - International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(4), 849-863.
- Vardar, B. (1998) *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*. İstanbul: Multilingual.
- Yalçın, A. (2002) *Türkçe Öğretimi Yöntemleri –Yeni Yaklaşımlar-*. Ankara: Akçağ Basım Yayım.